

KUR'AN-I KERİM'DE NESHİ İDDİA EDİLEN AYETLER

Remzi KAYA*

ÖZET

İslâmi kaynaklarda birçok ayetin nesh edildiği belirtilir. Oysa bu iddiaların birçoğu gerçek değildir. Bu makalede Kur'an-ı Kerim'deki nesh iddialarını ve neticelerini bulmuş olacaksınız.

SUMMARY

The verses claimed to be abrogeted in the Holy Qur'an

It is pointed out, In the Islamic sources that a lot of venses in the Qur'an were abrogeted but it is not true. In this article, You will find claim and critics about it.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'i kıyamete kadar insanlığın ihtiyacını karşılayacak şekilde göndermiştir. İçeriği her kesimden insanların mutluluğunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla fert, toplum, aile ve cemiyetler ona muhtaçtır. Kur'an'a baş vurulmadan İslâm'a göre mutluluğu temin etmek mümkün görülmez. Yüce Allah Kur'an'da bir taraftan inananların uymaları gereken emir ve yasakları bünyesinde bulundururken, diğer taraftan inanmayan insanların da tevhid çizgisine gelerek kurtulmalarını istemektedir. Kur'an-ı Kerim Hz. Peygambere verilen son ilâhi mesaj olmanın yanında, peygamberliğinin en büyük mucizesini oluşturur. Bu açıdan bakıldığında hem Hz. Peygamber hem de Kur'an-ı Kerim bütün insanlık için bir rahmeti oluşturmaktadır. Çünkü Kur'an-ı Kerim başta tevhid inancı olmak üzere ilâhi dinlerin asıl özünü bünyesinde doğru olarak bulundurmaktadır. Dolayısıyla hedef tevhid olmakla birlikte insanların uyması gereken prensipler bir baza oturtulmaktadır. Kur'an-ı Kerim Hz.

* Yrd. Doç. Dr.: U.U. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Peygambere insanların içinde buldukları ihtiyaca göre yirmi üç sene gibi bir sürede değişik zaman dilimi içinde gönderilmiştir. Sözkonusu ayetler önceleri itikadi konuları ihtiva ederken, daha sonra bütün hükümlerin kesin şeklini oluşturmuştur. Kur'an ayetleri nazil olurken İslâm'ın ortaya koyduğu tebliğ çerçevesi içinde insanların içinde buldukları kötü alışkanlıklarını birden yasaklamamış, bir tedricilik takip edilmiştir. Dolayısıyla belirli bir zaman sonra gelen ayetler arasında bir birini tamamlama, istisna, tahsis veya nesih gibi durumlar olmuştur. Bu durum Allah'ın kullarına bir rahmetini oluşturmaktadır. Ayrıca tebliğ metodunu ve eğitim sistemini akla getirmektedir. İslâm alimlerinin bir çoğunun kanaatine göre bazı ayetler arasında nesih durumu meydana gelmiştir. Fakat bu durum iddia edildiği kadar fazla bir sayıyı oluşturmamaktadır. Ayetlerle ilgili görüşlerin bir çoğu alimlerin kendi kanaatlerinden başka birşey olmadığı anlaşılır. Dolayısıyla nesh konusunu tebliğ açısından insanlara yaklaşımlarını ve inananların uyacakları prensiplerin netliği bazında değerlendirilmesinin daha sıhatli oacağı düşünmekteyim.

Daha öncede ifade edildiği gibi nesh; bir ayetin hükmünün daha sonra gelen başka bir ayetle kaldırılması olarak tanımlanır.¹ Konuyla ilgili Yüce Allah;

*"Biz bir ayetin hükmünü kaldırır veya umutturursak, onun daha hayırlısını, yahut onun mislini getiririz. Bilmez misin Allah'ın her şeye gücü yeter."*² buyurur.

Değişik kanaat ve yorumlar olmakla birlikte söz konusu ayetin yapısında bir neshin varlığı dikkati çekmektedir.

Yapmış olduğumuz incelemede bir ayetin nesh edilebilmesi için belirli niteliklerinin olması gerekmektedir. Bu nitelikler bulunmadan neshin varlığı söz konusu olmaz. Bunlar:

- 1) Nesh edilen hüküm şeri bir hüküm olmalıdır.³
- 2) İki ayet arasında zaman açısından fark bulunmalıdır.
- 3) Nâsîh- Mensun arasında bir zıtlık bulunmalıdır.
- 4) Neshe konu olan ayetler arasında iyi ve kötü hasletlerin bulunmaması ve yapılarında haberin olmaması gerekmektedir.⁴

İslâm alimlerinin ileri sürdüğü delillere dikkat edilecek olursa bünyesinde sözkonusu şartları taşımayan bir ayetin başka bir ayetle nesh edilmesi mümkün olmadığı anlaşılır.

¹ Bk. Kaya; Remzi, *Nesh Terimi Ve Muhtevası, İslâmi Araştırmalar Dergisi, Ankara 1987, V/94.*

² Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/105; Bk. Nahl 16/101.

³ Amidî, Ebu'l-Hasan, *el-İhkâm fî Usulî'l-Ahkâm, (I-IV) Kahire 1968. III/105; Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmî'l-Kur'an, (I-II) ısr 1943, II/80.*

⁴ Ebû Zehra, *Usûlü'l-Fıkıh. s.164.*

İslâm alimleri arasında neshle ilgili üç farklı görüş bulunur. a) Neshi kabul etmeyen alimler. b) Makul ölçülerde olabileceğini benimseyenler. c) Üç yüz civarında ayetin neshini ileri sürenler. İlk iki görüş hususunda daha önce yazmış olduğumuz makalelerde geniş olarak üzerinde durulmuştu.⁵ Kur'an-ı Kerim'de üç yüzün üzerinde ayetin neshini ileri süren alimler genellikle birçok tefsir usulü konusunu nesh terimi içinde değerlendirmektedirler.

Söz konusu alimlerden bir kaçını zikretmek gerekirse, Ebû Cafer en-Nahhas (ö.338/449?), Hibetullah b. Selâme (ö.410/1019), Muhammed b. Hâzım (ö 322/923) vs. Zikredilen alimlerin nesihle ilgili yazdıkları kitaplarda birçok ayetin neshini ileri sürerek o günkü ortamda kanaatlerini belirtmişlerdir. Hibetullah nesh durumuna göre surelerin taksimi yaparken, kırk üç surede nâsihin olmadığını, altı surede nâsih, kırk surede mensuh ve yirmi beş surede de nâsih-mensuh'un bulunduğunu ileri sürmektedir.⁶ Burhan müellifi Hibetullah'a atıfta bulunarak bir taksimat yapsa da verdiği bilgilerde bazı değişikliklerin olduğu görülür.⁷ Ayrıca farklı taksimatta bulunanlarda bulunmaktadır.⁸ İbn Arabî (ö.638/1240), "Ahkâmu'l-Kur'ân" isimli tefsirinde nâsih-mensuh ayetlere işaret etmektedir. Ona göre Kur'an-ı Kerim'de yirmi-otuz civarında mensuh ayet bulunur. "el-İtkân" müellifi İbn-i Arabî'nin mensuh saydığı ayetleri daha sistemli bir hale getirerek bunların sayısını yirmiye indirmiştir. Söz konusu ayetleri bir beyit halinde eserinde zikretmektedir.⁹ Zerkânî'de bu ayetleri yirmi iki olarak eserinde ele almıştır.¹⁰ Mısır'da bir doktora çalışması yapan Musafa Zeyd'de neshe konu olan ayetleri tarayarak eserinde geniş olarak yer verir.¹¹ Biz bu çalışmamızda İslâm alimlerinin mensuh olarak kabul ettikleri üç yüz civarındaki ayeti sure sırasına göre ele alarak, objektif kriterlere göre niçin mensuh olmadıklarını ortaya koymaya çalışacağız.

A. SURELERE GÖRE AYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Bakara Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler.

Bakara suresinde neshe konu olan birçok ayet bulunmaktadır. Söz konusu ayetler nesihle ilgili kitaplarda geniş olarak zikredilir. Fakat bizim yaptığımız araştırmada neshe konu olan ayetlerle ilgili çok farklı görüşler

⁵ Bk. İ.A.Der. Ankara, sayı 5, Ekim 1987, s.93; U.U. İlahiyat Fak. Der. Sayı 6, s.205-220

⁶ Bk. Hibetullah, *en-Nâsih ve'l-Mensuh*, Vrk. 5a.

⁷ Bk. Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an*, II/34.

⁸ Bk. bn Hâzım, *(Celâleyn Hâmişi)* 222; *İsferâni, Kitâbü'n-Nâsih ve'l-Mensuh*, 150.

⁹ Bk. Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, s.29-30.

¹⁰ Bk. Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, II/257-269.

¹¹ Bk. Zeyd, *en-Nesh fî'l-Kur'an*, s. 407-408.

bulunmaktadır. Yaptığımız incelemede adı geçen iddia ve ayetler geniş tahlil edilerek nesh uyup uymadıkları incelenmiştir. Bunlar arasında alimlerin kendi kanaat ve görüşleri, zayıf nakiller, neshin şartlarına uymadıkları halde nesh denilerek zikredilen hayli bilgiler ilk sırayı almaktadır. Diğer taraftan nesh edilmesi İslâm'ın esasını temelden sarsacak görüşler de aynı başlık altında kaleme alınmıştır. Kur'an-ı Kerim sure sırasına göre taranarak zikredilen bilgilerin gerçeklik yönünün olup olmadıkları tarafsız olarak tahlil edilmektedir. Ayrıca mensuh olmayış sebepleri makale çerçevesi içinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede neshi iddia eden ayetlerin neshin şartlarına uymadıkları görülmüştür. Zira ayetlerle ilgili nesh kitaplarında ve İslâmî kaynaklarda yer alan bilgiler son derece zayıftır. Ayrıca makalede görüleceği gibi nâsih-mensuh ayetler arasında genellikle bir ilgi bulunmamaktadır. Neshi iddia edilen ayetler ve nâsihleri şunlardır.

Mensuh Ayetler

Bakara sûresi 62.

Bakara sûresi, 109.

Bakara sûresi, 178

Bakara sûresi, 183.

Bakara sûresi, 184

Bakara sûresi, 190

Bakara sûresi, 191

Bakara sûresi, 215.

Bakara sûresi, 219

Bakara sûresi, 221

Bakara sûresi, 256.

Bakara sûresi, 282.

Bakara sûresi, 284

Nâsih Ayetler

Al-i İmran sûresi 85.

Tevbe Sûresi, 5.

Mâide sûresi,45.

Bakara sûresi , 187.

Bakara sûresi, 185,

Tevbe sûresi,5,36,39

Tevbe sûresi, 5.

Tevbe sûresi, 60.

Tevbe sûresi, 60.

Tevbe sûresi, 5.

Tevbe sûresi, 5.

Tevbe sûresi, 5.

Bakara sûresi, 286.

Nesh Terimi ve Muhtevası isimli makalemizde mufassal olarak anlatıldığı gibi bir ayetin neshini kabul edebilmemiz için bazı şartların olması gerekmektedir. Bu şartların eksik olması bir ayetin neshini geçersiz kılmaktadır Misal vermek gerekirse;

"Şüphesiz iman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabîlerden kim Allah'a ve ahiret gününe inanıp, salih amel işlerlerse, elbette onların Rableri katında mükafatları vardır. Onlara korku yoktur ve üzülmeyeceklerdir."¹²

İbn-i Abbas'tan gelen nakilde Yüce Allah yukarıya aldığımız Bakara suresi 62. ayetten sonra Al-i İmran Suresi 85. ayeti indirmiş ve bu ayetle Bakara suresindeki ayeti nesh etmiştir.¹³ Buraya almış olduğumuz rivayet taberinin dışında baktığımız tefsir kaynaklarında yer almamaktadır.¹⁴ Dolayısıyla iki ayet arasında neshi gerektirecek önemli bir sebep bulunmamaktadır. Zira bünyesinde haber bulunan bir ayetin neshi mümkün değildir. Diğer taraftan Maide 69 ve Hacc suresi 17. ayetleri neshi iddia edilen ayetle aynı anlamı taşımaktadırlar. Onlar ise muhkemdir. Haklarında nesh iddiası bulunmamaktadır. Başka bir misal vermek gerekirse,

"... Kimin oruç tutmaya gücü yetmeyecek olursa hergün bin fakirin karnını doyuracak kadar fidye vermesi gerekir..."¹⁵ ayetinin mensuh olduğu kabul edilir.¹⁶ Nâihi olarak yine aynı suredeki 185. ayet belirtilir.¹⁷ Tefsir kaynaklarında nesih görüşüyle birlikte ayetin muhkem olduğunu ileri sürenlerde bulunmaktadır.¹⁸ Ebn Abbas bu ayetin oruç tutamayacak kadar düşkün insanlar için nazil olduğunu belirterek muhkem olduğunu ileri sürer.¹⁹ Anlam bütünlüğü içinde ayetin tamamına baktığımızda üç önemli nokta dikkatimizi çekmektedir.

- a) Mukim ve sıhhatli olanlar,
- b) Yolcu ve hasta olanlar,
- c) Oruç tutamayacak kadar yaşlı olanlar.

Ayette yer alan ilk iki madde değişken olmasına karşılık durumları değişmeyecek olanlar yaşlılardır. Onlar için tek çare fidyedir. Çünkü gençleşmesi mümkün değildir. Hz. Enes yüz yaşını aştığı günlerde oruç tutamamış onun yerine fidye vermiştir.²⁰ Mezhep imamı söz konusu ayetle ilgili içtihatlarında yaşlıları ayet kapsamında değerlendirirken, İmam Şafii kendi içtihadı ile güç yetirememekten hareketle hamile kadınları da ilave etmektedir.²¹ Yukarıya almış olduğumuz ayet hakkında yaptığımız

¹² Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/62.

¹³ Taberi, Tefsir, I/323.

¹⁴ Bk. İbn-i Kesir, Tefsir, I/103; Alüsi, Tefsir, I/278; R. Rıda, Menar, I/333.

¹⁵ Kur'an-ı Kerim, Bakara 2/184.

¹⁶ Hibetullah, Vrk. 11ab.

¹⁷ Bk. Buhari, Tefsir, II/26.

¹⁸ Bkz. İbn-i Kesir, I/215; İbn-i Arabî, I/180; Alüsi, II/59; Kâsımî, III/185; Elmalılı, I/632.

¹⁹ Buhari, Tefsir, II/25.

²⁰ Bk. Razi, Tefsir, V/79; Elmalılı, I/638.

²¹ Bk. Sabûnî, Ahkâmü'l-Kur'an, I/211.

incelemeler neticesinde muhkem oldukları nesihlerini gerektirecek bir gerekçenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Diğer bir misalde içki ayetleridir. Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili dört tane ayet bulunur.²² En'am suresi 90. ayetin diğerlerini nesh ettiği kabul edilir. Halbuki bu ayetler arasında neshi gerektirecek hiçbir zıtlık görülmez. Zira sözkonusu ayetler içinde içkinin helallığını belirten hiçbir emir bulunmaz. İçki ile ilgili ayetler bir toplumun içinde bulunduğu kötülüklerden kurtulmanın bir çıkış yolunu göstermekte, Müslümanların tebliğ ederken dikkat edecekleri stratejiyi ortaya koymaktır. Bu durum bir nevi manevi tedavi yollarını göstermektedir. Adı geçen ayetlerde bir tedricilik sözkonusudur. Yeni müslüman olan insanlara karşı uygulanacak en iyi bir tebliğ metodudur. Zira kötü alışkanlıkların birden bırakılması kolay değildir. Bu ayetleri mensuh kabul ettiğimizde inancı zayıf olan ve yeni müslüman olanları İslâm'a ısındırmamız hayli zor olacaktır. Diğer taraftan zamanımızda Ehl-i Kitap insanların içinde buldukları durumları çok iyi bilmekteyiz. Onlara sağlam bir Allah inancını kabul ettirmeden içkinin haramlığını bahsetmemiz mümkün olmaz. Konuyla ilgili ayetlerin yapısında ve elde edilen nakillerde neshe konu olabilecek bir durum bulunmaz. Çünkü ayetlerin yapısında içkinin helal edildiğini görmek mümkün değil ki nehiyle ortadan kaldırılmış olsun.²³ Sözkonusu ayetler müslümanlar için kolaylığı sağlamakta, diğer insanların inanmalarını çabuklaştırmaktadır.

Nesih kitaplarında yukarıya almış olduğumuz ayetlerin dışında 3,83, 158, 159, 173, 179, 196, 229 ve 233. ayetlerinin de mensuh olduğu belirtilir.²⁴ Numaralarını verdiğimiz sözkonusu ayetlerin nesh edildiğine dair sağlam bir nakle rastlanamamıştır.

2- Al-i İmran Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler

Al-i İmran suresinde ona yakın ayetin nesh edildiği kaynaklarda zikredilir.²⁵ Fakat bu zikredilen bilgilerle ilgili sağlam hiçbir nakil bulunmaz. Bunların içinde 102. ayetle ilgili bilgi bulunsa da bu ayetin nâsihi ile ilgili arasında neshi gerektirecek bir ilginin olmadığı anlaşılmaktadır.²⁶ Diğer mensuh kabul edilenler 20, 28, 86, 87, 111, 145, ve 186. ayetleridir.²⁷ Buraya aldığımız ayetlerin anlamlarına dikkat edildiğinde nesihle ilgilerinin olmadığı çok açık bir şekilde görülmektedir. Ayetlerle ilgili tefsir kaynaklarında kayda değer önemli bilgi bulunmaz.

²² Bk. *Kur'an-ı Kerim*, Nahl 16/67; Bakara 2/219; Nisa 4/43 ; En'am 6/90.

²³ Bk. *Kur'an-ı Kerim*, Nahl 16/67; Bakara 2/219; Nisa 4/43.

²⁴ Bk. Hibetullah, *Vrk. 7-8 ab; İsfērâini*, s. 151-159.

²⁵ Bk. Zeyd, Mustafa, *En-Nesh fi'l-Kur'an*, s. 889.

²⁶ Bk. *Kur'an-ı Kerim*, Teğâbün, 64/16

²⁷ Bk. Hibetullah, *vrk. 19a; İbn Hazm, a.g.e., s.116.*

3. Nisâ Suresinde Neshi İddia Edilen Ayetler

Nisa suresinde mensuh kabul edilen ayetler hakkında farklı rivayetler bulunur. Bunlar arasında mensuh olduğuna dair zayıf da olsa bilgi bulunanlar olduğu gibi, hiç bilgi bulunmayanlar da vardır. Mensuh edildiğine dair nakil bulunan ayet 33. ayettir.²⁸ Nesih kitaplarında yer alan ayetler ise;

Mensuh Ayetler

Nisâ suresi, 8.

Nisâ suresi, 24.

Nisâ suresi, 29.

Nisâ suresi, 33.

Nisâ suresi, 43.

Nisâ suresi, 90.

Nâsîh Ayetler

Nisâ suresi, 11

Mü'minûn suresi, 4

Nûr Suresi, 61.

Enfal suresi, 75.

Mâide suresi, 90.

Tevbe suresi, 5. ayetleridir.

Buraya alınan ayetlerle birlikte 7, 9 10, 17, 22, 23, 63, 624, 71, 80, 84, 92, 93, ve 145. ayetleri de neshe konu edilmektedir.²⁹ Nâsîh-mensuh durumlarını bildirdiğimiz ayetlerle ilgili ilk kaynaklarda konuyla ilgili bilgi bulunsun da bu bilgiler daha sonra gelen alimlerin eserlerinde itibar görmemektedir. İlk devirlerdeki bu bilgiler nesh teriminin birçok tefsir usulü bilgilerini içine almasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yoksa nesh edilmiş değildir. Ayetleri karşılaştırdığımızda mensuh edilmedikleri daha iye anlaşılmaktadır. 15. ayetle ilgili ise daha önce yazdığımız makalede gerekli bilgi verilmişti.³⁰ Buradaki ayetlere bir misal vermek gerekirse Nisa 8. ayet miras taksimi anında varis olmayan akrabalarından bulunacak olursa onların da gönlünün alınması için bir şeylerin verilmesini tavsiye etmektedir. Nisa 11. ayet ise kime ne kadar miras verileceğini belirtmektedir. İki ayet arasında neshi gerektirecek hiçbir zıtlık görünmez. Tam aksine birbirlerini tamamlamaktadır.

4. Mâide Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler

Mensuh Ayetler

Mâide suresi, 13

Mâide suresi, 33

Mâide suresi, 42

Mâide suresi, 106.

Mâide suresi, 108.

Nâsîh Ayetler.

Tevbe suresi, 5, 29,

Mâide suresi, 34.

Mâide suresi. 48.

Tevbe suresi, 2.

Bakara suresi, 282 ve Talak s, 2.

²⁸ Bk. Suyûtî, *el-İtkân*, II/30: Şafîî, *Risâle*, s.58.

²⁹ Bk. Hibetullah, *vrk. 18-22ab*, İbn Hazm. *a.g.e.*, s. 168.

³⁰ Bk. *U.U.İ.F.Der. Sayı 6*, s.210.

Bu ayetlerle birlikte 99, 105, ve 107. ayetlerinde mensuh olduğu belirtilir.³¹ Tefsir kaynaklarında yapmış olduğumuz araştırmada ayetlerin mensuh olabilmesi için hiçbir haklı gerekçe bulunamamıştır.³² Diğer taraftan ayetlerin mealleri karşılaştırılıp sıyak ve sibakları incelendiğinde neshe konu olamayacakları, aksi durumda aynı anlamda olan ayetlerin mensuh olması gerektiği, bununda vahiy açısından mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

5. En'âm Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler.

En'âm suresinde konuyla ilgili değişik nakiller bulunur. Nesihle ilgili kitaplarda on beşe yakın ayetin neshi iddia edilse de,³³ bu bilgilerin alimlerin kendi kanaatlerinden başka bir şey olmadığı görülür. Çünkü tefsir kaynaklarında bunlardan sadece üç tanesiyle ilgili zayıf bilgi bulunur. Fakat diğerleriyle ilgili her hangi bir nakile rastlanmaz. Ayetlerle ilgili yaptığımız incelemede gelen haberlerin aksine ayetlerin muhkem oldukları çok net bir şekilde görülmektedir. Neshe konu olan ayetler: 70, 106, 159, 15, 66, 68, 91, 104, 107, 108, 112, 121, 135, 137, 158. ayetleridir.³⁴ Dini ilimlere vakıf olan birisinin ayetleri tahlil ettiği zaman bunlardan hiçbirinin mensuh olamayacağını görecektir.

6. Araf Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler

İslâmî kaynaklarda 183 ve 199. ayetlerin mensuh olduğu, nâsihleri de Tevbe suresi 5. ve 103. ayetleri olduğu zikredilir³⁵ Yukarıya almış olduğumuz ayetleri birbirleriyle karşılaştırdığımız zaman aralarında neshi gerektirecek bir zıtlığın olmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu ayetler neshin şartlarını taşımamaktadırlar. Dolayısıyla ayetlerin mensuh olması ilmi kriterler açısından isabetli bir yanı bulunmaz.

7. Enfal Suresinde Neshi İleri Sürülen Ayetler

Enfal suresinde 1, 33, 38, 61, 65, ve 72. ayetlerin neshe konu olduğu kaynaklarda haber verilir.³⁶ Bunlar arasında mensuh kabul edilen asıl ayet 65. ayettir. Söz konusu ayetle ilgili olarak daha önce ele aldığımız makalede geniş tahlili yapılarak bir neticeye gidilmiştir.³⁷ Diğer ayetlerin nesh

³¹ Bk. Hibetullah, *vrk.*, 22-25ab.

³² Bk. Taberi, *Tefsir*, VI/ 157-159; İbn Kesir, *Tefsir*, II/33; Alusi, *Tefsir*, VI/90.

³³ Hibetullah, *a.g.e.*, *vrk.* 26ab.

³⁴ Hibetullah, 25-25ab, Zeyd, s. 892. Tefbirlere ilgili bk. Taberi, VII/231; Alusi, VII/186, Kasımı, I/2363.

³⁵ Bk. Hibetullah, *a.g.e.*, *vrk.* 26ab.

³⁶ Hibetullah, *a.g.e.*, *vrk.* 27ab.

³⁷ Bk. *U.İ.Fak. Der.* VI/212-213.

edildiğine dair sağlam nakil bulunamadığı gibi ayetlerin yapısı neshe müsait değildir.

8. Tevbe Suresinde Neshi İleri Sürülen Ayetler.

Tevbe suresinde 2, 3, 5, 34, 39, 41, 44, 80 ve 98. ayetlerinin mensuh olduğu konuyla ilgili kitaplarda yer alır.³⁸ Bunlardan 34, 39, ve 41. ayetlerin nâsihi olarak Tevbe suresi 103, 122, 91, 120 ve 122. ayetleri kabul edilir.³⁹ Konu ile ilgili eserlerinde bilgi veren müfessirlerden bazıları ayetlerin muhkem olduğunu belirterek mensuh olamayacakları doğrultusunda görüş belirtirler.⁴⁰ Ayetleri karşılaştırarak bakıldığında muhkem değerlendiren müfessirlerin görüşlerinin doğru olduğu anlaşılmaktadır. Zira nâsih ve mensuh kabul dilen ayetler arasında neshi gerektirecek bir zıtlığın olmadığı çok açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla ayetlerle ilgili neshih haberleri neshih kuralları açısından incelendiğinde neshedilecek bir durum olmadığı anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bilgiler müelliflerin kendi görüşlerini yansıtmakta, ilmi açıdan bir değeri bulunmamaktadır.

9. Yunus Suresinde Neshi İleri Sürülen Ayetler

Neshihle ilgili yazılan kitaplarda ve tefsir kaynaklarında Yunus suresinde yediye yakın ayetin neshih haberi yer alır. Kaynaklarda belirtilen bu bilgiler sözkonusu ayetler zikredildikten sonra hiçbir gerekçe gösterilmeden neshih bilgisi verilir.⁴¹ Oysa nâsih-mensuh ayetler arasında neshihten ziyade birbirlerini tamamladıkları görülür. Neshe konu olan ayetler 41, 108, 109, 15, 20, 46 ve 99. ayetleridir. Konuyla ilgili bilgiler tamamen tefsir usulü bilgilerinin neshih kuralları içinde ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa ilmi açıdan gerçekçi bir yönü bulunmaz.

10. Hud, Rad ve İbrahim Surelerinde Neshi Belirtilen Ayetler

Hud suresinde 12, 15, 121 ve 122,⁴² Ra'd suresinde 6 ve 40. âyetler,⁴³ İbrahim suresinde de 34. ayetin mensuh olduğu zikredilir.⁴⁴ Ayetlerle ilgili tefsir kaynaklarında yaptığımız incelemede neshih gerektirecek hiçbir önemli bilgi bulunamamıştır. Diğer taraftan ayetlerin

³⁸ Bk. İbn Hazm, *a.g.e.*, s.177.

³⁹ Bk. İbn Arabî, *II/930*; İbn Kesir, *Tefsir*, *II/350-357*.

⁴⁰ Taberî, *X/135*; İbn Kesir, *II/350-357*; R. Rıda, *X/495*.

⁴¹ Bk. Taberî, *XI/119*; Alûsî, *XI/122.2*.

⁴² Bk. Hibetullah, *vrk. 29ab*; Zeyr, s.893.

⁴³ Hibetullah, *vrk. 29ab*.

⁴⁴ Bk. Zeyd, s. 894.

yapısı, siyak ve sibakları bunu imkansız kılmaktadır. İbrahim suresindeki 34. ayet Yüce Allah'ın kullarına verdiği nimeti hatırlatmaktadır. Nâsihi kabul edilen Tevbe 5. ayetin durumu ise Müşrikleri konu edinmektedir. Aralarında neshi gerektirecek bir zıtlık yoktur. Neshin kurallarıyla uzaktan ve yakından bir ilgisi bulunmaz.

11. Hicr Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler

Hicr suresinde seyf ayetinin neshettiği 85 ve 94 ayetleri ile kitaplarda zikredilen 3, 88 ve 89. ayetleri mensuh kabul edilir.⁴⁵ Yaptığımız araştırmada tefsir kaynaklarında bu görüşleri doğrulayan yeterli bilgi bulunmaz. Ayetlerin yapısında neshi gerektirecek bir durum yoktur.⁴⁶ 88. ayette imtihan için kafirlere verilen nimetlere imrenilmemesi gerektiği istenirken, 89. ayette de Hz. Peygamberin bir uyarıcı olduğu haber verilir. Şayet söz konusu ayetler mensuh kabul edilecek olursa, İslâm'ın temel prensipleri arasında bulunan bazı önemli konular aslından sarsılmış olacak ki bu durumu kabul etmek mümkün değildir. Zaten de ayetlerin neshle ilgili bir yönleri bulunmaz.

12. Nahl Suresinde Neshi İleri Sürülen Ayetler

Nahl suresinde 67, 82, 106, 125 ve 127. ayetleri neshi konu olmaktadır.⁴⁷ Bunlar içinde neshine en fazla önem verilen içkiden bahseden 67. ayetidir. Bu ayete bakıldığında

"Hurma ağaçlarının meyvalarından ve üzümlerden şarap ve güzel rızık elde edersiniz. Düşünen millet için bunda ibret vardır." buyrulur.

Dikkat edilirse burada içkinin helallığını belirten bir durum yoktur Ayete geniş yer veren Tabari değişik görüş ve nakilleri zikrettikten sonra muhkem olduğunu ifade etmektedir.⁴⁸ Diğer taraftan nâsihi kabul edilen Mâide 90. ayetle bu yet arasında hiçbir zıtlığın olmadığı gözlenmektedir. Adı geçen ayette hurma ve üzümünden içki ve güzel rızık elde edildiği belirtilir. İçkinin elde edildiğinin belirtilmiş olması, bunun helal olduğunu ortaya koymaz. Diğer taraftan Hz. Peygamberin hadislerinde de helal olduğunu bulmak mümkün değildir. Ayetin sonunda insanların düşünmeleri istenir. Söz konusu meyvelerden iyi ve kötü rızıkların yapılabileceğini anlamak anlam için daha isabetli olmaktadır. Mâide suresindeki ayette ise içkinin haram olduğu insanlık için zararları ortaya konulur. Bu ayet geldikten sonra Müslümanların içki içmesi dinen caiz olmamaktadır. Diğer

⁴⁵ Bk. İsferaîni, a.g.e., s. 169.

⁴⁶ Bk. İbn Kesir, II/556; Kâsımî, X/3768; Elmalılı, V/3074.

⁴⁷ Bk. Hibetullah, Vrk. 30eb. Kâsımî, X/3768; Elmalılı, V/3074.

⁴⁸ Taberi, Tefsir, XIV/136.

ayetlerde insanların elde ettiği rızıklara dikkat çekilerek Allah'a şükür edilmesi hatırlatılmış olur.

13. İsra Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler.

Nesih kitapları da 24, 54, ve 110. ayetlerin neshi belirtilir.⁴⁹ Konuyla ilgili yaptığımız araştırmada sadece 24. ayetle ilgili nesih haberine rastlanır. Durum böyle olmakla birlikte İsra suresinin 24. ayeti bir müslümanın anne ve babasına karşı görevlerini belirtirken, nâsihi kabul edilen Tevbe suresi 113. ayet müşrik anne ve babaya karşı nasıl muamelede bulunulacağı konu edinmektedir. Dolayısıyla iki ayet arasında neshedilecek bir durum görünmemektedir. Çünkü aralarında bir zıtlık yoktur. Herbirinin ihtiva ettiği konu değişiktir. Ayeti değerlendiren müfessirler de benzer görüşler ileri sürmektedirler.⁵⁰ Bu ayetler arasında nesihden ziyade müslüman ve müşrik anne-babaya karşı yapılacak görevler hatırlatılmaktadır.

14. Meryem, Ta'ha, Enbiya, Hacc, Mü'minûn ve Nur Surelerinde Neshe Konu Olan Ayetler.

Meryem suresinde 39, 59,2 71, 75 ve 84. âyetleri,⁵¹ Ta'ha suresinde 130 ve 135. âyetleri,⁵² Enbiya suresinde 98, 99, ve 100 âyetleri,⁵³ Hacc suresinde 52, 68, ve 78. âyetleri,⁵⁴ Mü'minun suresinde 54 ve 96. âyetleri⁵⁵ ve Nur suresinde 3.,4, 6, 27, 31, 54 ve 58. âyetlerinin nesh edildiği belirtilir.⁵⁶ Yukarıya alınan ayetlerden Nur suresi 3 ve 58. ayetlerin dışında kalan ayetler için neshine dair önemli bir bilgi bulunamamıştır. Nur suresinde yer alan 3 ayetin nesih haberini Sâid b. Müsseyyeb'den öğrenmekteyiz.⁵⁷ Nâsihi olarak Nisa suresi 3 ve Nur suresi 32. ayet kabul edilir. Ayeti muhkem kabul edenlerde bulunmaktadır.⁵⁸ Nur suresindeki üçüncü ayette kötü kadınlarla yapılacak evlilik yasaklanmaktadır. Nisa suresindeki ayette ise evlenilecek kadınların sayısındaki ruhsat belirtilir. Nur suresindeki ayet nesh edilecek olursa kötü yoldaki kadınlarla evliliğe cevaz verilmiş olacaktır ki bu İslâm'ın aile yapısına uymamaktadır. İslâm'da

⁴⁹ Bk. Hibetullah, *Vrk. 30ab*; Zebd, s. 894.

⁵⁰ Bk. Taberi, *XV/57*; Kâsımî, *X/3918*; Elmalılı, *V3176*.

⁵¹ Bk. Hibetullah, *Vrk. 31ab*.

⁵² Bk. Hibetullah, *a.e.*

⁵³ Bk. Hibetullah, *Vrk. 31ab*.

⁵⁴ Bk. Hibetullah, *Vrk. 32ab*.

⁵⁵ Bk. Zeyd, s. 895.

⁵⁶ Bk. Hibetullah, *Vrk. 33ab*.

⁵⁷ Bk. Taberi, *Tefsir. XVIII/75*.

⁵⁸ Bk. Taberi, *XVIII/75-77*; İbn Arabî, *III/1331*; İbn Kesir, *Tefsir. III/264*.

önemli olan temiz ve namuslu aileler arasında yuvanın kurulmasıdır. Gayr-i Meşru yaşantı Allah'ın kabul etmediği bir mesele olup nur suresindeki ayette böyle evliliklerin uygun olmayacağı belirtilmiş olur. İslâm her konuda olduğu gibi aile konusunda da temeli sağlam atmayı hedeflemektedir. Nur 32 ayette evlenilecek iyi insanların durumu ifade edilerek sözkonusu ayetler birbirlerini tamamlamaktadırlar. Yoksa birinin diğerini nesh etmesi ilmi açıdan mümkün olmaz. 58. ayetle üçüncü ayet arasında da neshe konu olacak durum yoktur. Zira surenin başında sözkonusu sure için farz kılınan emirler olduğunu haber vererek ayetlerin nesh edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Böyle kesin bir hükümle başlayan ayetlerin neshi ilmi açıdan uygun olmadığı gibi anlamlar arasında bir uyumsuzluk yoktur.

15. Furkân Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler

İbn Abbas'tan gelen nakillere göre söz konusu surede 68 ve 69. ayetleri mensuh kabul edilmektedir.⁵⁹ Müfessir Taberi nakillere yer verdikten sonra tercihini muhkem doğrultusunda yaparak nesih görüşünü kabul etmez.⁶⁰ Müfessirlerden birçoğu da gelen nakilli reddederek Taberi'nin doğrultusunda görüş belirtirler.⁶¹ Neshe konu olan ayetlerin yapısına dikkat edilecek olursa iyi hasletlerin yanında kötü hasletlerin de zikredildiği, yapısında haberlerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum adı geçen ayetlerin neshe konu olamayacağını çok net bir şekilde göstermektedir. Neshin şartlarına göre böyle ayetlerin mensuh olması ilmi açıdan mümkün görülmez.

16. Şuara, Neml, Kasas ve Ankebut Surelerinde Neshe Konu Olan Ayetler

Şuara suresinde 224 ile 227. ayetleri arasında nesh olduğu belirtilir.⁶² Ayetlerin yapısına baktığımızda iki ayet arasında nesihten ziyade istisna olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de nesih sayısının kabarık olmasının sebepleri arasında ilk zamanlarda istisna konusunun nesih kapsamında incelenmiş olması dikkati çekmektedir. İlk dönemlerdeki müelliflerin nesihle ilgili kitaplarında konuyla ilgili hayli misal bulunmaktadır. Şuara suresindeki ayette bunlardan birisidir. 224. ayette müşrik şairlere İslâm'dan uzaklaşmış insanların uyacağı haber verilmektedir. Yirminci asırda da dikkat edilecek olursa ateist insanların başını inançsız şair ve edebiyatçılar çekmektedir. Allah (cc) bu durumu yıllar önce haber vermiş bulunmaktadır. 227. ayette

⁵⁹ Bk. Buhari, *Tefsir*, 25; Henbel, I/240.

⁶⁰ Bk. Taberi, *Tefsir*, XIX/40-44.

⁶¹ Bk. İbn Kesir, III/226; Alûsî, XX/47-48 Kâsımî, XII/4590.

⁶² Bk. Hibetullah, *Vrk*, 35b.

ise İslâm'ın çizdiği yolda gidecek olan insanları istisna edatıyla diğerlerinden ayrı tutulur. Dikkat edilirse Yüce Allah hem inananın uyacakları ve gidecekleri yolu belirtmekte, hem de inanmayan insanların dünyada tabi olacakları insan topluluklarını zikretmektedir. Ayetin neshi durumunda inançsız insanların yolu da doğru olmuş olacaktır. Bu ise Kur'an'a ters düşmektedir. Dolayısıyla ayetler arasında nesih değil bir istisna vardır.

Neml suresinde 92, Kasas suresinde 55 ve Ankebut suresinde de 46. ayetler mensuh kabul edilse de,⁶³ yapılan incelemede bu bilgilerin doğruluğunu ortaya koyacak sağlam nakil bulunamamıştır. Ayetlerin yapıları neshe müsait değildir.⁶⁴

17. Rum, Lokman, Secde, Ahzap, Fâtır, Saffat, Sâd, Zümer, Mü'min ve Fussilet Surelerinde Mensuh Olduğu Belirtilen Ayetler.

a) Rum suresinde 60., b) Lokman suresinde 23., c) Secde suresinde 30., Ahzap suresinde 48 ve 52., e) Fâtır suresinde 23., f) Saffat suresinde 174, 175 ve 179., g) Sâd suresinde 79 ve 80., h) Zümer suresinde 3, 13, 15, 40, 41 ve 46., i) Mü'min suresinde 76, 77., j) Fussilet suresinde 24. ayetlerinin mensuh oldukları kaynaklarda yer almaktadır.⁶⁵ Numaralarını verdiğimiz ayetlerin nesihleriyle ilgili bilgiler konuyla ilgili eser yazan alimlerin kendi kanaatleridir. Yoksa neshe konu olabilecek bir durumları yoktur. İslâm alimleri arasında, ilk devirlerde nesihle ilgili eser veren alimleri istisna tutulacak olursa, buraya alınan ayetleri mensuh kabul edenlere rastlanmaz. Zira ayetler tefsir usulü konularının nesh kapsamında değerlendirilmesinden kaynaklandığı anlaşılır.

18. Şûra Suresinde Mensuh Kabul Edilen Ayetler.

Şûra suresinde 5, 6, 15, 20, 40 ve 48. ayetlerin mensuh oldukları ileri sürülür.⁶⁶ Bunlardan mensuh olduğu nakledilen sadece 40 ayetidir. Diğerleriyle ilgili bilgiye rastlanmaz. Ayetlerin yapısına dikkat edilecek olursa mensuh olmadıkları anlaşılmaktadır. Kırkıncı ayetin tahlilini yapan müfessirler muhkem doğrultusunda görüş belirtirler.⁶⁷ Ayetin yapısına bakıldığında haberin yer aldığı dikkati çeker. Yapısında haber bulunan ayetlerin neshi ilmi açıdan imkansızdır.

⁶³ Bk. Hibetullah, 35-36ab.

⁶⁴ Bk. Taberi, *Tefsir*, XXI/3; İbn Kesir, *Tefsir* III/415; İbn Arabi, III/1487.

⁶⁵ Bk. Hibetullah, *Vrk.* 36-38ab.

⁶⁶ Bk. Hibetullah, *Vrk.* 38ab.

⁶⁷ Bk. Taberi, *Tefsir*, XXV/38/39; İbn Kesir, IV/118; Alûsî, *Tefsir*, XXV/48; Kâsımî, XIV/5250.

20. Zuhruf, Duhan ve Câsiye Surelerinde Neshe Konu Olan Ayetler.

Zuhruf suresinde 83 ve 89., Duhan suresinde 59., Câsiye suresinde de 14. ayetleri mensuh kabul edilmektedir.⁶⁸ Zuhruf ve Duhan surelerinde yer alan ayetlerle ilgili nesih bilgileri daha ziyade nesih kitaplarında zikredilir. Müfessirlerden aynı görüşü kabul eden bulunmaz.⁶⁹ Ayetler siyak ve sipaklarıyla ve nâsihleriyle karşılaştırıldıklarında mensuh olmadıkları bariz bir şekilde görülür.

Câsiye suresinde yer alan 14 ayetle ilgili iki zıt görüş yer alır.⁷⁰ Durum böyle olmakla birlikte ayetin yapısında haber bulunmakta, emir ve nehiy bulunmamaktadır. Nâsihi kabul edilen ayetle de arasında bir zıtlık yoktur. Dolayısıyla ayetler muhkem olup nesihle bir ilgileri bulunmaz..⁷¹

21. Ahkaf, Muhammed, Kâf, Zâriyat, Tur, Neml ve Kamer Surelerinde Neshe Konu Olan Ayetler.

a) Ahkaf suresinde 9., b) Muhammed suresinde 4, 36, ve 37., c) Kâf suresinde 39 ve 45., d) Zâriyat suresinde 19, 54, ve 55., e) Tur suresinde 31 ve 38., f) Necm suresinde 29 ve 39., g) Kamer suresinde 6. ayetlerin neshi iddia edilir.⁷² Yaptığımız incelemede adı geçen ayetlerin neshle bir alakasının olmadığı çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

22. Mümtehine, Nûn, ve Meâric Surelerinde Neshi İleri Sürülen Ayetler.

a) Mümtehine suresinde 8,10 ve 11. ayetleri neshe konu olmaktadır.⁷³ Bunlar içinde 8. ayetin nesih haberini Katade ve İbn Zeyd'den öğrenmekteyiz.⁷⁴ Bu haberler tefsir kaynaklarında zikredilmiş olsa da müfessirler arasında ayeti mensuh kabul eden bulunmamaktadır.⁷⁵ Ayetlerin yapısı incelendiğinde görüleceği gibi, yapısı neshe müsait değildir. Ayet gayr-i müslim insanlardan Müslümanlara dost olan insanlarla olan ilişkileri bir baza oturtmakta, düşman olmayan Ehl-i Kitab'la dostluk kurulabileceği

⁶⁸ Bk. Zeyd. s. 551.

⁶⁹ Bk. Alûsi, XXV/110; Kâsımî, XIV/5291; Elmalılı, VI/4289.

⁷⁰ Bk. Taberi, XXV/144-145; İbn Kesir, IV/149; Alûsi, XXV/147; Kâsımî, XV/5351.

⁷¹ Bk. Hibetullah, 38b.

⁷² Bk. Hibetullah, Vrk. 39-41.

⁷³ Bk. Hibetullah, Vrk. 41b.

⁷⁴ Bk. Taberi, Tefsir, XXVIII/66.

⁷⁵ Bk. İbn Kesir, IV/349; Kâsımî, XVI/5769; Elmalılı, VII/4904

vurgulanmaktadır. Ayeti mensuh kabul ettiğimizde iyi insanlarla olan ilişkiler düşmanlığa dönüşmüş olacaktır Mümtehine suresindeki ayetler iyi tahkik edildiğinde üç sınıf insanın konu edildiği dikkati çeker.

- 1) Müslümanların düşmanı olanlar,
- 2) Düşmanlarına dost olanlar,
- 3) Mutedil olan insanlar.

Adı geçen ayetlerde bunlara nasıl muamele yapılması gerektiği açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Böyle ayetleri mensuh kabul etmemiz ilmi açıdan ve insani ilişkiler açısından uygun düşmez.

b) Nûn suresinde 44 ve 48. ayetleri mensuh olarak değerlendirilirken, Meâric suresinde de 5. ve 42 ayetlerin neshi iddia edilir.⁷⁶ Yaptığımız incelemede bu bilgilerin doğruluğunu ortaya koyacak hiçbir sağlam nakle rastlanamamıştır. Ayetlerin yapısı da nesh kurallarına uymamaktadır. Söz konusu iddialar alimlerin kendi kanaatlerini yansıtır. Yoksa ilmi bir değeri bulunmaz.

23. Müzemmil Suresinde Neshe Konu Olan Ayetler.

Müzemmil suresinde 1-3, 5, 10, 11, ve 19. ayetlerin mensuh oldukları kaynaklarda zikredilmektedir.⁷⁷ İbn Zeyd söz konusu ayetler arasında bulunan 10. ayetin seyf ayetiyle nesh edildiğini belirtir.⁷⁸ Fakat 10 ayet ve diğer ayetlerin nesh edilmesi için haklı bir sebep bulunmaz Tefsir kaynaklarında İbn Zeydin görüşünü doğrulayan sağlam bir delil olmadığı gibi, bu görüşe katılan alim de yoktur. Ayetlere dikkat edilecek olursa beşinci ayette Kur'an'ın vahyedileceği haber verilmekte, onuncu ayette de Müşriklerin söylediklerine sapredilmesi ve onların yanından güzelce ayrılması istenmektedir. Ayetleri mensuh kabul ettiğimiz zaman inanmayanların yaşama haklarının olmadığı ve Kur'an'ın indirilmeyeceği fikri aklımıza gelir. Böyle bir görüş İslam'ın anlayışına ters düşmektedir. Dolayısıyla ayetlerin muhkem olduklarına dair görüşler daha isabetli bulunur.⁷⁹ 1-3 ayetlerin konumu ise değişiktir. Onların durumu daha önce kaleme aldığımız makalede ele alınmıştır.⁸⁰ Çünkü onlarla ilgili değişik görüş ve kanaatler olsa da, gece namazında bir hafifletmenin olduğu dikkati çeker. Diğer ayetlerde nesihle ilgili uzaktan ve yakından bir ilgi kurmak çok zordur. Çünkü ayetler iyi ve güzel hasletleri bünyesinde bulundururlar. Nesihle ise aranan yap veya yapma emrinin olmasıdır. Diğer bir ifadeyle iki

⁷⁶ Bk. Hibetullah, *Vrk.* 43b.

⁷⁷ Bk. Hebetullah, *Vrk.* 44a; İbn Hazm, s. 200.

⁷⁸ Taberi, *Tefsir.* XXIX/134.

⁷⁹ Bk. İbn Arabi, *IV/1880*; İbn Kesir, *IV//437*; Alûsî, *XXVIII/107*.

⁸⁰ Bk. *U. U. İ. Fak. Der. Sayı 6. s.215*

ayetten biri bir konunun yapılmasını emrederken sonradan gelen ayet tersini söylemesi gerekmektedir. Bu ayetlerde böyle bir durum yoktur.

24. Ğaşıye Suresinde Neshe Konu Olan Ayet.

Ğaşıye suresindeki 22. ayetin nesh haberini Taberi ve İbn Arabi'de bulunur.⁸¹ Fakat müfessirler arasında ayetin neshini kabul edene rastlanmaz. Dikkat edilirse Ğaşıye suresinde; "*Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin*" ifadesi zikredilirken, nâsihi olarak belirtilen Tevbe suresi 5. ayetinin de "*Müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz...*" emri zikredilir. Bu iki ayet arasında bir uyuşmazlık veya iki ayetin neshini gerektirecek bir zıtlık dikkati çekmez. Nesh kurallarına göre böyle iki ayetin birinin diğerini neshi imkansız bulunur. Mensuh kabul edilen ayet Müslümanların tebliğ anında yapacakları durumu ortaya koymaktadır. Kur'an-ı Kerim'de başka aynı anlamlara gelen benzer ayetlerde bulunur.⁸² Oysa o ayetler mensuh değillerdir. Dolayısıyla bu ayetin de muhkem olması gerekir.

25. Tin, Asr Ve Kâfirun Surelerinde Neshe Konu Olan Ayetler.

Tin suresinde "*Allah hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil mi?*"⁸³, Asr suresinde "*Şüphesiz insan hüsrandır.*"⁸⁴ ayeti ve Kâfirun suresindeki "*Sizin dininiz size benim dinim banadır.*"⁸⁵ ayetlerinin mensuh veya muhkem oldukları konusunda değişik görüşler ve nakiller bulunur.⁸⁶ Dikkat edilirse birinci ayette gerçek adalet sahibinin Allah olduğu ifade edilmektedir. Buna göre kulların arasında olan bir takım kayırmaların, haksızlıkların ve adaletsizliklerin Yüce yaratıcı yanında olması mümkün değildir. Zalimden istenen manada hakkını alacak, zalimlerin zulmünü önleyecek gerçek hüküm sahibi O dur. Bu ayetin neshini düşünmek Allah (cc) için çok yanlış bir kanaate götürecektir. Bu kanaat Yüce yaratıcıyı insan seviyesine indirgeme anlamına gelir. Bu ise yaratıcı ve yaratılan açısından imkansızdır. Bu durum insanları tevhid çizgisinden uzaklaşmalarına sebep olur. İslâm böyle bir inancı kabul etmez.

Asr suresinde yer alan ayette ise nesihten ziyade bir istisna vardır. Kur'an'ı yaşayan insanların diğer insanlar gibi hata etmeleri veya hatada ısrar etmeleri mümkün görülmez. Yüce yaratıcı inanan kullarının durumunu ortaya koyarak, İnanan insanlar yapacağı işlerde Kur'an'ı ve inanç esaslarını

⁸¹ Bk. Taberi, XXX/116; İbn Arabi, IV/1924.

⁸² Bk. Kur'an-ı Kerim, Bakara 2/256; Kâfirun, 109/1-6.

⁸³ Kur'an-ı Kerim, Tin, 95/8.

⁸⁴ Kur'an-ı Kerim, Asr, 103/2.

⁸⁵ Kur'an-ı Kerim, Kâfirun, 109/6

⁸⁶ Bk. Hibetullah, Vrk. 46ab; İbn Hazm, s.203-204.

kendilerine prensip edindiklerinde hata ve yanlışlar önlenmiş olur. Zira daima yol gösterecek prensipler yanlarında bulunur. Çünkü İslâm'ın temel prensipleri diğer dinlerin inanç esasları gibi tahrif edilmiş veya unutulmuş değildir. Bütün tazeliğiyle ortada bulunur. Böyle bir ayeti nesh etmek inananları inanmayanlarla eş değerde tutma anlamına gelir ki buda mümkün değildir. Ayrıca hata yaptıklarında tevbe kapısı inananlar için her zaman açıktır, yeter ki hatlarında ısrar etmesinler.

Kafirûn suresindeki ayete gelince, İslâm'ı tebliğ eden Hz. Muhammed'e ve Hz Peygamber'den sonra gelecek olan Müslümanlara, inanmayanlara tebliğ fayda vermediği zaman yapılacak işlemi haber vermektedir. Ayetlerin anlamları zamanımızda daha iyi anlaşılmaktadır. Zira inançlarından dolayı öldürülen, yurtlarından çıkarılan, hakları ellerinden alınan, inancının gereği hor görülen insanları Bosna, Batı Trakya ve dünyanın değişik yerlerinde görmek mümkündür. Bu tip insanlara İslâm'ın tebliğ metodu uygulandıktan sonra fayda vermiyorsa onları kendi yanlış inançlarıyla baş başa bırakmak, Allah'ın onlara verdiği mühlet çerçevesinde havale etmek gerekmektedir. Zira o tip insanların inanmayış sebepleri büyük ölçüde dünya çıkarları veya nefisleri için olmaktadır. Yaptıkları zulüm ve haksızlıkları kendileri perişan olacaklardır. Haksızlığın sonu zulmü yapanın hezimetidir. Dolayısıyla ayetlerin neshi mümkün değildir. Güncelliğini zamanımızda daha iyi korumaktadır.

Yukarıya aldığımız ayetlerin tefsirleri için Mücâhid (ö. 103/721), Taberi, (ö. 310/922), İbn Arabî (ö. 543/1140) ve İbn Kesir (ö. 774/1372)'in tefsirlerine ilaveten son devir müfessirlerinden önemli olanları incelemeye alınmıştır. Konuyla ilgili üç yüz civarında ayet incelemeye alınarak taranmış, hakkında nakil bulunan yetmiş civarındaki ayetler ikinci incelemeye tabi tutulmuştur. Bu yapılanların neticesinde neshi iddia edilen ayetlerin nesh haberleri alimlerin kendi görüş ve kanaatlerden ileri gitmediği anlaşılmıştır. Zira o dönemlerde birçok tefsir konusu nesh başlığı altında kaleme alındığı görülmüştür. Makalede yer alan ayetlerle ilgili tespitlerimizi, sıralayacak olursak şu şekilde özetlememiz mümkündür.

a) Rivayete göre seyf ayeti 120'ye yakın ayeti nesh etmiştir. Bu iddianın doğruluğunu nakli ve akli açıdan kabul etmemiz mümkün değildir. Çünkü mensuh kabul edilen ayetlerle tevbe suresi 5. ayetinin yakından ve uzaktan bir ilgisinin olmadığı kanaatine varılmıştır.

b) İddia edilen nâsîh ve mensuh ayetler arasında neshe konu olacak bir zıtlık bulunamaktadır.

c) Mensuh kabul edilen ayetler neshin şartlarını taşımamaktadır.

d) Ayetlerin neshi ile ilgili nakiller ilk müfessirlerden son zamanlara kadar tahlil edilmeden aynen nakledile gelmiştir. Dolayısıyla konuyla ilgili eser veren bir iki alimin kendi görüş ve kanaatleri incelenmeden aynen nakledilmiştir.

e) Nesihle ilgili ayetlerin sayısının çokluğu nesih konusu içinde tefsir usulü konularının değerlendirilmesinden kaynaklanmıştır. Bize göre neshi konu olabilecek ayetler üzerlerinde tam mutabakat olmasa da bir önceki makalemizde belirtmiş olduğumuz ayetler hakkındaki kanaatler gerçeğe daha yakın olmaktadır. Yoksa Kur'an-ı Kerim'de iddia edildiği gibi çok sayıda ayet mensuh değildir. Adı geçen iddialar sınırlı görüşlerden ileri gitmemektedir. Bu görüş ve kanaatler İslâm alimlerinin kabul edebileceği ve alimlerin ittifak ettiği sağlam olarak Hz. Peygambere kadar giden nakiller değildir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdülbâkî, Muhammed Fuad,

Mu'cemu'l-Müfehres li el-Fazî'l-Kur'an'il-Kerim, Kahire 1958.

Ahmed b. Hanbel (ö.241/855),

Müsned, c. I-V, Beyrut ts.

Alûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbuddin Mahmud (ö. 1270/1854),

Ruhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'an'l-Azîm ves-Seb'il-Mesânî, c. I-XXX, Beyrut ts.

Amidî, Ebu'l-Hasan (ö.631/1233),

el-İhkâm fi Usûl'l-Ahkâm, c. I-IV, Kahira 1968.

Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö. 256/869),

el-Câmiu's-Sahîh, c. I-VIII, İstanbul 1979.

Dârîmî, Ebû Muhammed b. Abdirrahman (ö.255/868),

Sünen, c. I-II, Mısır ts.

Hibetullah, Kasım b. Selâme (ö. 410/1019),

en-Nâsîh ve'l-Mensûh, 1093. (Yazma Bursa Haraccioğlu 145).

İbnü'l-Arabî, Muhammed b. Abdullah (ö. 543/1148),

Ahkâmu'l-Kur'an, c. I-V, Mısır 1957.

İbn Hazm, Muhammed b. Hazm (ö.322/923),

Fî-Marîfetü'n-Nâsîh ve'l-Mnsuh Mine'l-Asâr, (Celâleyn Hamîşi).

İbn Kesîr, İsmail . Ömer (ö. 774/1367),

Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, c. I-IV, Beyrut 1969.

İsferâînî, Muhammed b. EAbdullah, (ö. 1177/1763)

Kitâbu'n-Nâsîh Ve'l-Mensuh, İstanbul 1873.

- Kâsımî, Muhammed Cemâluddîn (ö. 132/1913),
Mehâsinu't-Te'vîl, c. I-XVII, y.y., 1956.
- Mücâhid, Haccac b. Cebr (ö. 103/721),
Tefsîru Mücâhid, c. I-II, İslamabad ts.
- Müslim, Ebu'l-Huseyin Müslim b. el-Haccac, (ö. 61/878),
Sahîhu Müslim, c. I-VIII, Beyrut ts.
- Râzî, Fahrüddin (ö. 606/1209),
Mefâtihu'l-Ğeyb, c. I-XXXII, Mısır ts.
- Reşid Rıda, Muhammed (ö. 1253/1935),
Tefsîru'l-Menâr, c. I-XII, Mısır 1935.
- Sâbûnî, Muhammed Ali,
Revâiu'l-Beyân Tefîru Ayâti'l-Ahkâm, c. I-II, Dimaşk 1977.
- Suyûtî, Cemâluddin (ö. 911/1505),
el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an, Mısır 1975.
- Şatıbî, Ebû İshak (ö. 790/1388)
el-Muvâfakât fî Usûli'l-Ahkâm, c. I-IV, Beyrut 1975.
- Taberî, Ebû Cafer (ö. 310/922),
Câmi'u'l-Beyân anTe'vili âyil Kur'an, c. I-XXX, Mısır 1903.
- Tirmizî, Muhammed. İsa (ö. 279/892),
Sünen, c. I-V, Mısır 1937.
- Vâhidî, Ebû Hasan (ö. 468/1075),
Esbâbü'n-Nüzûl, Mısır 1968.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi
Hak Dini Kur'an Dili, c. I-IX, İstanbul 1960.
- Zerkânî, Muhammed (ö. 1362/1943),
Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an, I-IV, Mısı 1943.
- Zerkeşî, Burhânuddîn (ö.794/1392),
el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an, c. I-IV, Mısır 1972.
- Zeyd, Mustafa, *en-Nesh fî'l-Kur'ani'l-Kerim, Mısır 1963.*